[2012] 1 S.C.R. 403
2012 INSC 42

প্ৰতিবেদনযোগ্য

ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ত

দেৱানী আপীল অধিকাৰক্ষেত্ৰ

২০০৬ চনৰ দেৱানী আপীল নং ২০১৪

অসম নগৰ পানী যোগান আৰু নৰ্দ্দমা ব'ৰ্ড আপীলকাৰী

বনাম

মেচাৰ্ছ সুভাস প্ৰজেক্টছ আৰু মাৰ্কেটিং লিমিটেড প্ৰতিপক্ষ

ৰায়

ন্যায়াধীশ আৰ.এম. লোধা

আপীলকাৰী আৰু প্ৰতিপক্ষৰ মাজত দুটা চুক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছিল- (১) তেজপুৰ নগৰ পানী যোগান আঁচনি নিৰ্মাণ আৰু (২) তিনিচুকীয়া নগৰ পানী যোগান আঁচনি নিৰ্মাণৰ বাবে। এই চুক্তিসমূহৰ সন্দৰ্ভত পক্ষসমূহৰ মাজত কিছুমান বিবাদৰ উত্থান হৈছিল আৰু এনে বিবাদৰ সমাধানৰ বাবে, ২০০২ চনৰ ২৬ মাৰ্চত গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ মুখ্য ন্যায়াধীশে মধ্যস্থতা আৰু আপোচ আইন, ১৯৯৬ (চমুকৈ, '১৯৯৬ চনৰ আইন')-ৰ ধাৰা ১১-ৰ অধীনত একক মধ্যস্থতাকাৰী নিযুক্তি দিছিল। ২০০২ চনৰ ১০ মে'ত আপীলকাৰীয়ে ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ১৬ নং ধাৰাত আবেদন দাখিল কৰি একক মধ্যস্থতাকাৰীৰ অধিকাৰক্ষেত্ৰৰ সন্দৰ্ভত প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰে কাৰণ আপীলকাৰীৰ মতে চুক্তিখনত কোনো মধ্যস্থতাৰ দফা নাছিল। এই আবেদন একক মধ্যস্থতাকাৰীয়ে নাকচ কৰে।

২. ইয়াৰ পিছত একক মধ্যস্থতাকাৰীজনে মধ্যস্থতা আগবঢ়ায় আৰু ২০০৩ চনৰ ২২ আগষ্টত ওপৰৰ চুক্তিসমূহৰ সৈতে জড়িত দুটা সিদ্ধান্ত প্ৰতিপক্ষৰ সপক্ষে গ্ৰহণ কৰে। ২০০৩

চনৰ ২৬ আগষ্টত আপীলকাৰীয়ে এই সিদ্ধান্ত লাভ কৰে। ২০০৪ চনৰ ২ জানুৱাৰীত আপীলকাৰীয়ে ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ অধীনত ২০০৩ চনৰ ২২ আগষ্ট তাৰিখৰ সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে দুখন আবেদন দাখিল কৰে। এই আবেদনসমূহৰ সৈতে ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪(৩)-ৰ অধীনত সময় বৃদ্ধিৰ বাবে দুখন পৃথক আবেদনো আছিল।

৩. জিলা ন্যায়াধীশ, কামৰূপ, গুৱাহাটীয়ে ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ অধীনত সীমাবদ্ধতাৰ ভিত্তিত ২০০৪ চনৰ ১ জুন আৰু ২০০৪ চনৰ ৫ জুনত আপীলকাৰীৰ আবেদন খাৰিজ কৰে।

৪. আপীলকাৰীয়ে ২০০৪ চনৰ ৬ আৰু ২০০৪ চনৰ ৭ নং আৰ্বিট্ৰেশ্যন (মধ্যস্থতা) আপীলত গুৱাহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ত জিলা ন্যায়াধীশ, কামৰূপ, গুৱাহাটীৰ ওপৰোক্ত আদেশক প্ৰত্যাহ্বান জনায়। সেই আদালতৰ খণ্ড বিচাৰপীঠে জিলা ন্যায়াধীশ, কামৰূপ, গুৱাহাটীৰ মতামত সমৰ্থন কৰি ওপৰৰ আৰ্বিট্ৰেশ্যন আপীলসমূহ খাৰিজ কৰে।

৫. আপীলকাৰীৰ বিদ্বান অধিবক্তা শ্ৰী বিজেন্দৰ সিঙে দাবী কৰে যে ইউনিয়ন অৱ ইণ্ডিয়া বনাম পপুলাৰ কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানী ((২০০১) ৮ এছ.চি.চি. ৪৭০) গোচৰত এই আদালতৰ সিদ্ধান্ত বৰ্তমানৰ গোচৰৰ তথ্যৰ সৈতে প্ৰয়োগ কৰাত বিভাগীয় বিচাৰপীঠে গুৰুতৰভাৱে ভুল কৰিছিল। তেওঁ দাবী কৰে যে পপুলাৰ কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানী (উপৰোক্ত) গোচৰত এই আদালতৰ ৰায় প্ৰদান কৰা হৈছিল সীমাবদ্ধতা আইন, ১৯৬৩ (চমুকৈ '১৯৬৩ চনৰ আইন')-ৰ ধাৰা ৫-ৰ প্ৰযোজ্যতাৰ প্ৰশ্নৰ ওপৰত আৰু বৰ্তমানৰ গোচৰৰ বিশেষ তথ্যৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ কোনো প্ৰযোজ্যতা নাই য'ত আপীলকাৰীয়ে ১৯৬৩ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৪-ৰ অধীনত সময়সীমাৰ সম্প্ৰসাৰণ বিচাৰিছিল। তেওঁৰ যুক্তিৰ সমৰ্থনত বিদ্বান অধিবক্তা শ্ৰী বিজেন্দৰ সিঙে ১৯৬৩ চনৰ আইনৰ ধাৰা ২(জে.), যিয়ে 'সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা'ৰ সংজ্ঞা প্ৰদান কৰে, আৰু

১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ৪৩ নং ধাৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল যিয়ে ১৯৬৩ চনৰ আইনখনক মধ্যস্থতাৰ বিষয়ত প্ৰযোজ্য কৰে।

৬. আনহাতে প্ৰতিবাদীসকলৰ বিদ্বান জ্যেষ্ঠ অধিবক্তা শ্ৰী শ্যাম দিবানে যুক্তি প্ৰদান কৰে যে উচ্চ ন্যায়ালয়ে জিলা ন্যায়াধীশ, কামৰূপ, গুৱাহাটীৰ মতামত সমৰ্থন কৰাত কোনো ভুল কৰা নাই। বিদ্বান জ্যেষ্ঠ অধিবক্তাৰ মতে উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ মতামত ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪(৩)-ৰ সৈতে, বিশেষকৈ ইয়াৰ দফা (৩)-ৰ সৈতে সামঞ্জস্যতাপূৰ্ণ।

৭. ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪(৩)-ত উল্লেখ আছে যে কোনো সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে আবেদন মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত লাভ কৰাৰ তিনি মাহৰ ভিতৰত কৰিব পাৰি। ধাৰা ৩৪-ৰ উপ-ধাৰা (৩)-ৰ পিছতে থকা দফাত উল্লেখ আছে যে যথেষ্ট কাৰণ দেখুওৱাৰ পিছত আদালতে তিনি মাহৰ পিছত আৰু ৩০ দিনৰ ভিতৰত সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে কৰা আবেদন গ্ৰহণ কৰিব পাৰে, কিন্তু তাৰ পিছত নহয়।

৮. পপুলাৰ কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানী (উপৰোক্ত) গোচৰত এই আদালতে ৰায় দিছে যে ধাৰা ৩৪(৩)-ত উল্লেখ কৰা সময়সীমাৰ বাহিৰত সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে দাখিল কৰা আবেদন "১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪(১)-ৰ অধীনত প্ৰয়োজনীয় উপ-ধাৰা (৩)-ৰ সৈতে সংগতিপূৰ্ণ" আবেদন নহ'ব আৰু ১৯৬৩ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৫-ৰ এনে আবেদনৰ ক্ষেত্ৰত কোনো প্ৰযোজ্যতা নাই। পপুলাৰ কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানী (উপৰোক্ত) গোচৰত, প্ৰতিবেদনৰ দফা ১২-ত এনেদৰে ৰায় দিয়া হৈছিল:-

> “১২. যিমান দূৰলৈ ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ ভাষা জড়িত হৈ আছে, উপ-ধাৰা (৩)-ৰ দফাত ব্যৱহাৰ কৰা "কিন্তু তাৰ পিছত নহয়" – এইকেইটা হৈছে গুৰুত্বপূৰ্ণ শব্দ। আমাৰ মতে, এই বাক্যাংশটোৱে সীমাবদ্ধতা আইনৰ ধাৰা ২৯(২)-ৰ অৰ্থৰ ভিতৰত পোনপটীয়া বহিৰ্ভুক্তিকৰণৰ সমান হ'ব, আৰু সেয়েহে আইনখনৰ ধাৰা ৫-ৰ প্ৰয়োগত বাধা দিব। সংসদে আৰু আগবাঢ়িব নালাগিছিল। আদালতে এই বিধানৰ অধীনত প্ৰদান কৰা সময়সীমাৰ বাহিৰত সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে কৰা আবেদন গ্ৰহণ কৰিব পাৰে বুলি ধৰি

ল’লে "কিন্তু তাৰ পিছত নহয়" বাক্যাংশটো সম্পূৰ্ণ ভিত্তিহীন কৰি তুলিব। কোনো ব্যাখ্যাই এনে ফলাফলক ন্যায়সঙ্গত কৰিব নোৱাৰে।”

৯. শেহতীয়াকৈ মহাৰাষ্ট্ৰ চৰকাৰ বনাম হিন্দুস্তান কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানী লিমিটেড ((২০১০) ৪ এছ.চি.চি. ৫১৮), এই আদালতৰ দুজন ন্যায়াধীশৰ বিচাৰপীঠে আমাৰ মাজৰ এজনৰ জৰিয়তে (ন্যায়াধীশ আৰ. এম. লোধা) ধাৰা ৩৪(৩)-ৰ দফাত প্ৰদান কৰা সময়সীমা সম্প্ৰসাৰণৰ ক্ষেত্ৰত সীমাবদ্ধতাৰ বাধ্যতামূলক প্ৰকৃতিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল আৰু ৰায় দিছিল যে ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ অধীনত মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত বাতিলৰ বাবে আবেদন কৰিব লাগিব ধাৰা ৩৪-ৰ উপ-ধাৰা (৩)-ৰ অধীনত নিৰ্ধাৰিত সময়ৰ ভিতৰত, অৰ্থাৎ তিনি মাহৰ ভিতৰত আৰু পৰ্যাপ্ত কাৰণ দেখুওৱাৰ পিছত পুনৰ ৩০ দিনৰ সময়সীমাৰ ভিতৰত, কিন্তু তাৰ পিছত নহয়।

১০. ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ৪৩(১) ধাৰাত উল্লেখ আছে যে ১৯৬৩ চনৰ আইনখন মধ্যস্থতাৰ ক্ষেত্ৰত একেদৰে প্ৰযোজ্য হ’ব যিদৰে ই আদালতত চলি থকা কাৰ্য্যবিধিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য। ১৯৬৬ চনৰ আইনখন এনেদৰে ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ অধীনত মধ্যস্থতাৰ বিষয়সমূহৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য হয়, যদিহে ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪(৩)-ত থকা স্পষ্ট বিধানৰ ভিত্তিত ইয়াৰ প্ৰযোজ্যতা বাদ দিয়া নহয়।

১১. বৰ্তমানৰ গোচৰটোৰ তথ্যসমূহ বিশেষ। মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্তসমূহ আপীলকাৰীয়ে ২০০৩ চনৰ ২৬ আগষ্টত লাভ কৰিছিল। মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্তসমূহ লাভ কৰাৰ পৰা তিনিমাহ পাৰ হোৱাৰ আগতে আপীলকাৰীসকলে সেই সিদ্ধান্তসমূহ বাতিল কৰাৰ বাবে কোনো আবেদন দাখিল কৰা নাছিল। আচলতে আপীলকাৰীয়ে মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত লাভ কৰাৰ তাৰিখৰ পৰা তিনিমাহৰ সময়সীমা ২০০৩ চনৰ ২৬ নৱেম্বৰত শেষ হৈছিল। ২০০৩ চনৰ ২৫ ডিচেম্বৰৰ পৰা ২০০৪ চনৰ ১ জানুৱাৰীলৈকে জিলা আদালতৰ বৰদিনৰ ছুটী আছিল। আদালত পুনৰ

খোলাৰ পিছত, অৰ্থাৎ ২০০৪ চনৰ ২ জানুৱাৰীত, স্বীকাৰ্য্য যে আপীলকাৰীয়ে ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ অধীনত সেই সিদ্ধান্তসমূহ খাৰিজ কৰাৰ বাবে আবেদন জনাইছিল। যদিহে ২০০৩ চনৰ বৰদিনৰ ছুটীৰ সময়ত জিলা আদালত, কামৰূপ, গুৱাহাটী বন্ধ হৈ থকা সময়সীমা বৃদ্ধি কৰা হয় আৰু আপীলকাৰীয়ে ধাৰা ৩৪(৩)-ত উল্লেখ কৰা ত্ৰিশ দিনৰ সীমাতকৈ অধিক সময়সীমাৰ সুবিধা লাভ কৰে, তেন্তে উচ্চ ন্যায়ালয় আৰু জিলা ন্যায়াধীশৰ সিদ্ধান্ত বাহাল ৰাখিব নোৱাৰি। কিন্তু ই ১৯৬৩ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৪-ৰ প্ৰযোজ্যতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব। গতিকে আমি নিৰ্ণয় কৰিবলগীয়া প্ৰশ্নটো হ'ল - ওপৰত উল্লেখ কৰা তথ্যসমূহৰ ক্ষেত্ৰত, ১৯৬৩ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৪-ৰ অধীনত আপীলকাৰীয়ে বৰ্দ্ধিত সময়সীমা লাভ কৰাৰ অধিকাৰী নেকি।

১২. ১৯৬৩ চনৰ আইনখনৰ ৪ নং ধাৰাত এইদৰে লিখা আছে:-

> "৪. আদালত বন্ধ হোৱাৰ সময়ত নিৰ্ধাৰিত সময়সীমাৰ ম্যাদ উকলি যায়। - য'ত আদালত বন্ধ হোৱাৰ দিনটোত যিকোনো মামলা, আপীল বা আবেদনৰ নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা শেষ হয়, তেনে ক্ষেত্ৰত আদালত পুনৰ মুকলি হোৱাৰ দিনটোত মামলা, আপীল বা আবেদন উপস্থাপিত, উত্থাপিত বা দাখিল কৰিব পাৰে।
>
> ব্যাখ্যা - এই ধাৰাটোৰ অৰ্থৰ ভিতৰত যিকোনো দিনতে আদালত বন্ধ বুলি গণ্য কৰা হ'ব যদিহে ইয়াৰ স্বাভাৱিক কামৰ সময়ৰ যিকোনো অংশত সেই দিনটোত বন্ধ থাকে।"

১৩. ওপৰৰ ধাৰাটোৱে কোনো পক্ষক আদালত পুনৰ খোলাৰ দিনা মামলা দাখিল কৰিবলৈ, আপীল দাখিল কৰিবলৈ বা আবেদন দাখিল কৰিবলৈ সক্ষম কৰে য'ত আদালত বন্ধ হোৱাৰ দিনা যিকোনো মামলা, আপীল বা আবেদনৰ বাবে নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা শেষ হয়। ১৯৬৩ চনৰ আইনৰ ৪ নং ধাৰাত থকা গুৰুত্বপূৰ্ণ শব্দবোৰ হ'ল "নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা"। এই শব্দবোৰৰ অৰ্থ কি? ১৯৬৩ চনৰ আইনৰ ধাৰা ২(জে.)-ত "সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা"ৰ সংজ্ঞা দিয়া হৈছে, যাৰ অৰ্থ হৈছে যিকোনো মামলা, আপীল বা আবেদনৰ বাবে নিৰ্ধাৰিত সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা, আৰু

“নির্ধাৰিত সময়সীমা”ৰ অৰ্থ হৈছে এই আইনৰ বিধান অনুসৰি গণনা কৰা সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা। ১৯৬৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ২(জে.) যেতিয়া ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪(৩)-ৰ প্ৰেক্ষাপটত পঢ়া হয়, তেতিয়া এইটো যথেষ্ট স্পষ্ট হৈ পৰে যে মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত বাতিল কৰাৰ বাবে আবেদন দাখিল কৰাৰ নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা তিনি মাহ। ১৯৯৬ চনৰ আইনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ উপ-ধাৰা (৩) পিছৰ দফাত উল্লেখ কৰা ৩০ দিনৰ সময়সীমা “সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা” নহয় আৰু সেয়েহে, মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত বাতিলৰ বাবে আবেদন কৰাৰ উদ্দেশ্যে “নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা” নহয়। ১৯৯৬ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৩৪-ৰ উপ-ধাৰা (৩)-ৰ লগত সংলগ্ন দফাৰ অধীনত যথেষ্ট কাৰণ দেখুওৱাৰ বাবে আদালতে তিনিমাহতকৈ বৃদ্ধি কৰা ৩০ দিনৰ সময়সীমা “সীমাবদ্ধতাৰ সময়সীমা” বা, আন কথাত ক'বলৈ গ'লে, “নিৰ্ধাৰিত সময়সীমা” নহয়, আমাৰ মতে, ১৯৬৩ চনৰ আইনখনৰ ধাৰা ৪ বৰ্তমানৰ গোচৰৰ তথ্যৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য নহয়।

১৪. এইদৰে দেখা গ’ল যে ২০০৪ চনৰ ২ জানুৱাৰীত আপীলকাৰীসকলে ২০০৩ চনৰ ২৬ আগষ্ট তাৰিখৰ মধ্যস্থতাৰ সিদ্ধান্ত বাতিলৰ বাবে কৰা আবেদনসমূহ খাৰিজ কৰিবলগীয়া আছিল আৰু সময়সীমা নিৰ্ধাৰণ কৰাৰ লগে লগে জিলা ন্যায়াধীশ, কামৰূপ, গুৱাহাটীয়ে সঠিকভাৱে খাৰিজ কৰিছে।

১৫. এইদৰে উচ্চ ন্যায়ালয়ে আৰ্বিট্ৰেশ্যন (মধ্যস্থতা) আপীল (২০০৪ চনৰ ৬ আৰু ২০০৪ চনৰ ৭) খাৰিজ কৰাটো, আমি ওপৰত উল্লেখ কৰা কাৰণসমূহৰ বাবে আইনীভাৱে দোষযুক্ত হ’ব নোৱাৰে।

১৬. আপীলৰ কোনো শক্তি নাই আৰু খৰচৰ ক্ষেত্ৰত কোনো আদেশ অবিহনে খাৰিজ কৰা হয়।

................ন্যায়াধীশ

(আৰ.এম. লোধা)

.................ন্যায়াধীশ

(এইচ. এল. গোখালে)

নতুন দিল্লী

জানুৱাৰী ১৯, ২০১২

****

অনুবাদক: হৰ্ষদ্বীপ কলিতা, কনিষ্ঠ অনুবাদক, অনুবাদ শাখা, গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়

****

DISCLAIMER

"The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation".

"স্থানীয় ভাষালৈ অনূদিত এই ৰায় গোচৰত জড়িত পক্ষই বুজি পোৱাৰ উদ্দেশ্যে সীমিত ব্যৱহাৰৰ বাবেহে। ইয়াৰ বাদে অন্য ক্ষেত্ৰত অনূদিত ৰূপ ব্যৱহৃত নহ'ব। সকলো ব্যৱহাৰিক আৰু বিভাগীয় কামৰ লগতে ৰায়ৰ কাৰ্য্যকৰীকৰণ আৰু ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰতো এই ৰায়ৰ ইংৰাজী সংস্কৰণটোৱেই সঠিক বিবেচিত হব।"